

„Къщата на края на нощта“ оставаше затворена. По огледалата на бара, на които с извит изящен шрифт бе изписано името на кафенето, почнаха да се появяват ръждиви петна и запълзяха гущери, оставяйки след себе си четирипръсти отпечатъци. Къщата, като всичко друго на острова под влиянието на слънцето и прахта, се завърна с притеснителна скорост към онзи вечен кехлибарен оттенък и отдалече приличаше на пожълтяла снимка на сграда, а не на реално съществуващо място.

Мария-Грация порасна в тази благоговейна тишина. И двамата бяха съкрушени – и майка ѝ, и баща ѝ, и тя се отнасяше с тях с голяма нежност, като с много крехки вази. Но вътре в нея се надигаше буря. Тя не бе съкрушена: беше почти на седемнайсет години, целият ѝ живот до този момент бе изпълнен с премълчана болка и ето я сега, притисната помежду им, с тяхната тъга и тяхното мълчание, почти без да има въздух за нея. Тя не искаше да вярва, както вярваха те, че братята ѝ няма да се върнат у дома – че Тулио никога вече нямаше да бъде хващан да се натиска с някое момиче зад бугенвилите, че Флавио никога вече нямаше да тръби фашистките си маршови песни. И най-ужасното – Аурелио, който (макар че никога не го каза на родителите си и отказваше да си го припомня, освен в много редки случаи) се бе вмъкнал в стаята ѝ на разсъмване в нощта преди заминаването си и бе плакал, обзет от безмълвен страх, в прегръдката ѝ. Аурелио, нейният най-мил брат, бе със сърце като нейното, тя знаеше това – той никога не бе искал да напусне острова и обичаше неговите следобеди, когато капациите на всички прозорци се затваряха, и улиците му, над които плътно се стелеха жегата и тишината. За Аурелио този малък свят бе достатъчен и все пак той бе отпратен отвъд океана, за да изчезне сред пустините на Африка. Ако си позволише да мисли за това, тя също като родителите си можеше да се откаже да живее живота си. И тъй, заради собственото си оцеляване, Мария-Грация реши да не вярва, че те са си заминали завинаги.

Лятото след тръгването на Аурелио в „Къщата на края на нощта“ се появиха пратеници на графа с писмено предложение за закупуването на кафенето.

– Защо не? – каза Амедео, вдигайки безпомощно ръце.

– А какво ще правят Тулио, Флавио и Аурелио, ако продадем кафенето, докато ги няма? – извика Мария-Грация. – Бъди разумен, *papa!*

– Не можем да си плащаме сметките – каза Амедео. – Аз нямам силата да отворя това място отново.

И тогава, изтощена от хлипането на родителите си, Мария-Грация пое нещата в свои ръце. Беше завършила училище с най-високите оценки на острова – осмици и деветки и дори десетки по математика и италиански език. Без да отвори книгите, които получи за награда (Пирандело, Данте и томче с фашистка поезия), тя ги остави настрана и на следващата сутрин се захвана със спасяването на кафенето. Щом майка ѝ и баща ѝ не можеха да се грижат за „Къщата на края на нощта“, тя щеше да го направи.

Тя отвори заведението и започна да работи, макар и с ограничени средства, борейки се с финансовия крах, който бе започнал да виси над тях така, както атмосферата на поражението бе надвиснала над цялата страна. Прогони гущерите от огледалата, които те смятаха сега за своя територия, и видя отразена в стъклото непоносимо синята линия на океана. Заради тази гледка си позволи да бленува за деня, когато братята ѝ щяха да прекосят морето като военни герои, накичени с медали по гърдите. Тогава, може би, тя щеше да се отдаде на знанието и науката, да стане образована жена, но все още не бе време за това.

Вече не можеше да се снабдява с цигари или кибрит, които преди идваха от континента, с пакетчетата дъвки или вноския алкохол. Доставкаите на аранчело бяха бомбардирани в Месинския пролив; не можеше вече да купува шам-фъстъка за сладкишите, който идваше от Сицилия, защото сицилианските селяни страдаха от недостиг на хора – половината им мъже бяха заминали на война, и те гладуваха и бяха изяли цялата реколта. В началото на войната жените от Кастеламаре бяха изкупили цялата останала на острова храна от континента: консервите с плодове и шоколада от магазина на Арканджело, пакети с бисквити, твърди салами.

Мария-Грация вече не успяваше да се снабди с кафе за кафенето, а горещият шоколад отдавна не съществуваше като възможност. Пекарят вече не доставяше нищо друго освен твърдия селски хляб, който правеха на острова, и – когато почнаха да получават съвсем рядко брашно – дори и той скоро трудно се намираще, като в по-голямата си част бе сух и трошлив. Прасетата на острова не можеха да напълнеят достатъчно и месарят трябваше да реже шунката им на тънки като листенца резени, за да продава повече на същата цена. Всичко, което можеше да бъде обрано по време на реколтата през лятото на 1942 г., бе събрано както обикновено, но след това най-отчаяните селяни обиколиха отново полетата, както бяха правили през деветнайсети век, и изровиха каквото бе останало, а други бродеха покрай живите плетове и из изоставените овощни градини, като обираха дивите „дядовски“ портокали – брадавичестите плодове, останали по дърветата от миналата година, които понякога бяха сочни, а понякога сухи като пясък. Селяните не прощаваха и на малките стръкове зеленина, които бяха просто плевели или крехки филизи, но можеха да се завържат на връзка и да се продадат на пазара. Събираха кофи с големи бабалучи, земни охлюви, които откриваха под скалите след дъжд. Изкопаваха ядките от трънливата трева на необработваемата ловна земя на *il conte*.

В края на войната всички щяха да ядят охлюви и непораснали зелени филизи. Засега Мария-Грация поднасяше подобия на предишните великолепни деликатеси: домашно приготвени аранчело и лимончело, които купуваше директно от възрастните вдовици на острова, и нещо, което бе кръстила *caffè di guerra*, военно кафе: гореща вода с прашна следа от кафе. Макар и нередовно, и мрънкайки, хората продължаваха да идват в „Къщата на края на нощта“, пък било и само за компания. В последните години на войната, когато всички железници бяха бомбардирани и пристанищата бяха окупирани, Мария-Грация щеше да изобрети за клиентите си невероятния ястия от провизиите, които бяха останали: домашна лимонада без захар, кафе от цикория, манджи от хляб и домати, хляб и лук, хляб и зелени филизи.

Съвсем малко материални стоки можеха да бъдат доставени от континента, най-вече заради постоянния кордон от кораби около острова и заради факта, че просто нямаше какво да бъде доставено. Но от време на време се появяваха невероятни неща. Една нощ рибарят Нчилино, зетят на Пиерино, пусна слуха за кашон с радиоприемници, напълно работещи, които можеха да бъдат закупени от този, който предложи най-висока цена. Мария-Грация го причака на връщане от морето и настоя да види радиоприемниците. Два от трите бяха подгизнали, на единия копчето за въртене бе повредено, на другия – не.

– Ако ми намериш батерия за него – каза Мария-Грация – и той проработи, ще го купя.

Кафенето бе остаряло и тя го знаеше; в пристъп на дързост, заради която след това не спа няколко нощи, Мария-Грация похарчи цялата печалба от първите си два месеца за радиото – като така предложи по-висока цена дори от Арканджело, който искаше радиоприемника за магазина си. След като Нчилино се сдобил с батерии по някакви известни само на него начини, радиото оживя.

Тя го постави на барплота. Обичаше станцията на Би Би Си, която хващала понякога от Малта („При подходящия вятър“, твърдеше Джезуина), както и всяка друга станция, която пускаше джаз или концертна музика, толкова различни от жалните песни на острова, които бе слушала цял живот. Но обикновено държеше радиото настроено за новини от войната. Сега, когато кафенето бе нейно и радиоприемникът можеше във всеки един момент да съобщи вести за синовете, племенниците и внуците им, хората се събираха тук и се струпваха около апарата, въпреки че трябваше да платят цяла лира за едно *caffè di guerra* и за зърнест хляб, украсен с няколко зелени стръка отгоре.

– Щях да ти поискам повече пари за радиото – казваше Нчилино сърдито, – ако знаех, че ти продавам единствения апарат на Кастеламаре. Но виж ти, Мария-Грация, определено разбираш от бизнес, не мога да го отрека. Кой би си помислил, че ще станеш толкова отракана, ти, с твоите метални шини, която винаги се влачеше зад другите деца?

Мария-Грация знаеше как я бяха възприемали винаги хората на острова. Знаеше, че в най-добрия случай бе „онова клето дете с шините на краката“, а в най-лошия – „сакатото дете“ – въпреки че бе спряла да носи шините си на четиринайсет години и се уморяваше само когато изминаваше прекалено големи разстояния или се катереше нагоре по хълма. Тя не изхвърли шините, а ги прибра в старата кутия от „Кампари“ в кабинета на баща си под стряхата, сред другите семейни реликви. Понякога усещаше призрачната им тежест, а и другите жители на острова сякаш все още смятаха, че те са пристегнати около глезените ѝ. Всъщност на сляпата Джезуина ѝ бяха нужни четири години да осъзнае, че тя вече не ги носи, по простата причина, че никой не ѝ го бе казал.

– Разбира се, вече не ги чувах – обясни Джезуина, която бе почти на деветдесет и се налагаше някой да я води до кафенето всяка сутрин и да я отвежда вечерта. – Но си мислех, че и слухът ми се е влошил.

В началото на войната Мария-Грация бе на петнайсет години. В онази година младежите на Кастеламаре от мъжки пол бяха завладени от огромна промяна, преминала над тях почти като заразна треска: дори най-невинните от нейните съученички станаха обект на желанията на отчаяните момчета, които скоро щяха да заминат, като че ли по този начин всички правеха залози за бъдещето си – за своите бъдещи съпруги и възлюбени. Седмици наред момичетата и техните любими се натискаха по уличките и в пещерите край морето, връщаха се по здрач с насинени от смучки шии, заради които бабите им ги гълчаха шумно. Но никое момче не дойде да ухажва Мария-Грация и тя седеше на стълбите на „Къщата на края на нощта“, осъзнавайки с огорчение, че все още бе странница на този остров. Винаги щеше да бъде различна от тях; винаги щеше да е момиче, за което да се молиш, а не в което да се влюбиш.

По тази и по други причини Мария-Грация не успя да осъзнае простичката истина, която в един по-голям град отдавна щеше да е станала видима за всички: че е красива.

И все пак през тези военни години, когато големи сиви кораби предизвикваха гигантски вълни по бреговете на острова,

когато синьото небе над главите им бе непрестанно порено, като комари, от самолети – британски, казваха някои, други – германски – тя забеляза, че стопанисването на кафенето ѝ е спечелило уважението на местните жители, макар да го изричаха с неохота и през стиснати зъби. Защото всички виждаха как ръководи бизнеса си – внимателно, като капитан на рибарски кораб, държейки го настрана от скалите, в които би могъл да се разбие, и насочвайки го към безопасни води. Тя разговаряше любезно със старите играчи на скопа и с вдовиците от Комитета на света Агата; очароваше възрастните рибари също като брат си Тулио. И никой не можеше да отрече, че стои на краката си по осем часа всеки ден, даже по десет – стройна и висока (или почти) като всяко друго момиче в Кастеламаре.

Позволяваше си да простене само нощем, докато метеше угарките и събираше падналите карти от пода, и не толкова от самосъжаление, колкото от чистото изтощение от тези дълги дни, пълни с работа, самота и безкрайно чакане.

VI

После дойде денят на корабите.

Като по чудо на хоризонта почнаха да се събират кораби, сиви и големи колкото църкви и мънички, по размер почти като рибарската лодка на Пиерино. Младата рибарка Агата, сестрата на Тотò, която в негово отсъствие плаваше в дълбоките води със същото безстрашие като брат си с неговата лодка „Светата Мадона“, се появи в кафенето по-късно този следобед с леко загорели бузи и нос. Агата разказа, че е стигнала достатъчно близо до корабите, за да чуе гласовете на борда им, които говорели „някакъв смешен *inglese*“.

– Колко са корабите? – попитаха възрастните играчи на скопа. Агата отвърна, че по нейна сметка били над хиляда.

– *Cazzo*, може би хиляди и още хиляди!

И добави, че съдейки по всички картечници и оръдия, те не са се струпали около Сицилия за туристическа обиколка на гръцките храмове.